

Mario Bara,
Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb

Od nepriznavanja do ostvarivanja manjinskih prava: Hrvati u Srbiji nakon 2000. godine

Sažetak

Raspadom SFRJ, kao nekadašnji konstitutivni narod, Hrvati u Republici Srbiji (SRJ) sve do 2002. nisu imali priznat status manjinske nacionalne zajednice. Sukladno tomu nisu uživali ili im je bilo otežano uživanje prava iz područja kolektivnih prava: pravo na upotrebu svog jezika i pisma, pravo na obrazovanje na materinjem jeziku, pravo na informiranje na materinjem jeziku, te pravo na izražavanje nacionalne kulture. Liberalizacijom i demokratizacijom srpskog društva nakon 2000. godine stvara se povoljnija društvena klima te se stvaraju osnove za ostvarivanje manjinskih prava i izgradnju nacionalno-manjinske infrastrukture. Nakon pravnog reguliranja manjinskog statusa hrvatska zajednica u Srbiji nailazila je najviše na poteškoće oko implementiranja proklamiranog, napose u obrazovanju. Inicijativa za izravno parlamentarno zastupstvo Hrvata u skupštini Srbije je neriješena dok je sudjelovanje Hrvata u državnim i javnim službama daleko ispod njihove zastupljenosti u ukupnoj populaciji. Odnose između dvaju država i nadalje opterećuje tzv. bunjevačko pitanje. Međutim, ukupni hrvatsko-srpski odnosi, koji se u mnogome reflektiraju na položaj Hrvata u Srbiji, su u uzlaznoj putanji i za očekivati je postupno rješavanje ovih i drugih neriješenih pitanja. Rad završava kratkom listom preporuka, poglavito usredotočenih na poboljšanje u primjeni zajamčenih manjinskih prava.

Ključne riječi: *Hrvati, Srbija, manjinska prava*

Uvod

Kada je riječ o Hrvatima u Srbiji mora se istaknuti nekoliko ključnih čimbenika za razumijevanje njihove prostorne i brojčane zastupljenosti, različit stupanj nacionalne integracije kod pojedinih regionalnih, odnosno subetničkih skupina, institucionalnu (ne)izgrađenost te (pod)zastupljenost u različitim područjima društvenog života u Republici Srbiji. Hrvati u Srbiji predstavljaju relativno heterogenu manjinsku zajednicu koja zbog

različitih povijesnih okolnosti područje današnje Srbije (pretežito Vojvodine) nastanjuje u različitim razdobljima, kroz više stoljeća, s područja današnjih država Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine. Promatrajući regionalno, najduži kontinuitet na području Srbije imaju Hrvati u Srijemu koji nastanjuju stoljećima. Hrvati u Beogradu i središnjoj Srbiji imaju drugačiju migracijsku povijest i ishodišne prostore iz kojih su doseljavali. Tamošnje hrvatsko stanovništvo nije autohtono, izuzimajući pritom srednjovjekovnu i rano novovjekovnu nazočnost dubrovačkih i bosanskih trgovačkih kolonija obilježenu diskontinuitetima i disperzonošću, već je rezultat uglavnom administrativnih, obrazovnih i ekonomskih migracija u razdoblju 'prve' i 'druge' Jugoslavije. Heterogenost Hrvata u Srbiji rezultirala je zasebnim povijesnim procesima integracije, kako u suvremenu hrvatsku naciju, tako i unutar sebe čije su posljedice vidljive i danas u jakim subetničkim (Bunjevci, Šokci) i regionalnim identitetima (Srijemci).

Tijekom raspada SFRJ 1990-ih hrvatska nacionalna zajednica u Srbiji nije bila uključena u ratne sukobe. Neovisno o njihovoj lojalnosti prema državi bili su predmetnom etnički motiviranog nasilja i asimilacijskih politika. U nestabilnim političkim i društvenim okolnostima, s narušenim etničkim odnosima, ugrožene materijalne i životne egzistencije, pod izravnim ili neizravnim prijetnjama, uz stvoreno ozračje straha, dodatno potaknutim ubojstvima građana hrvatske nacionalnosti, Srbiju je napustilo između 35 i 40.000 Hrvata, najvećim dijelom iz Srijema. Iz pojedinih naselja protjerano je gotovo cjelokupno hrvatsko stanovništvo (npr. Kukujevci, Gibarac), a Srijem je postao sinonim za tragediju Hrvata u Srbiji.

Raspadom SFRJ kao nekadašnji konstitutivni narod Hrvati u Republici Srbiji, tj. Saveznoj Republici Jugoslaviji, sve do veljače 2002. i donošenja *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* nisu imali priznat status manjinske nacionalne zajednice. To je uvelike otežavalo artikuliranje interesa zajednice u javnosti i ostvarivanje manjinskih prava. Sukladno tomu nisu uživali, ili im je bilo otežano, pravo na upotrebu svog jezika i pisma, pravo na obrazovanje na materinjem jeziku, pravo na informiranje na materinjem jeziku, te pravo na izražavanje nacionalne kulture, a dovelo je i do slabije zastupljenosti njezinih pripadnika u društvenim, političkim i ekonomskim sferama države.

Osnovna demografska obilježja

Hrvati u Srbiji prema demografskim pokazateljima spadaju u red relativno 'nevelikih manjina' (Žigmanov, 2011). Prema popisu stanovništva iz 2002. godine, u Srbiji (bez teritorija Kosova) 70.602 osobe su se u nacionalnom smislu izjasnile Hrvatima. Napomenut ćemo da se na istom popisu stanovništva 20.012 osobe izjasnile Bunjevcima te 717 osoba Šokcima što je, prema sumarnom zbroju popisnih kategorija Hrvati, Bunjevci i Šokci, 91.331 osoba *hrvatske etničke pripadnosti* ili *podrijetla* odnosno 1,2% ukupnog stanovništva centralne Srbije i Vojvodine (Živić, 2003). Na području Srbije većina Hrvata živi u Vojvodini (56.546 ili 80,1%), zatim u Beogradu (10.381 ili 14,7%), a najmanje su zastupljeni u ostalim dijelovima središnje Srbije (3.675 ili 5,2%). Na području Vojvodine najviše Hrvata živjelo je 2002. godine u Bačkoj (bačkim okruzima) 42.227 ili 74,7% svih Hrvata u Vojvodini, potom u Srijemu (Srijemskom okrugu) 10.516 ili 18,6% svih Hrvata u Vojvodini i u Banatu (banatskim okruzima) 6,7% svih Hrvata u Vojvodini. Općine s većim brojem Hrvata su Subotica (16.688), Sombor (8.106), Novi Sad (6.263), Apatin (3.766); Srijemska Mitrovica (2.547) Šid (2.086), Ruma (1.987), Inđija (1.904), Stara Pazova (1.615) i Bač (1.389).

Prateći trend depopulacije Hrvata u Vojvodini i Srbiji (tablica 1.) koji započinje nakon 1961. godine, kada je u Pokrajini živjelo nešto više od 145.000 Hrvata, odnosno 196.000 na cijelom području Srbije, do 2002. godine njihov regres iznosio je preko 60%.

Tablica 1. Kretanje broja Hrvata u Vojvodini i Srbiji 1948-2002

God. popisa stan.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Hrvati u Vojvodini	134.232	128.054	145.341	138.561	109.203	72.394	56.546
Udio Hrvata u uk. stan.	8,1%	7,5%	7,8%	7,1%	5,4%	3,7%	2,8%
Uk. stan. Vojvodine	1.663.212	1.712.619	1.854.965	1.952.533	2.034.772	2.013.889	2.031.992
Hrvati u Srbiji	169.864	173.246	196.409	184.913	149.368	105.406	70.602
Udio Hrvata u uk. stan.	2,9%	2,8%	2,9%	2,6%	1,6%	1,3%	0,9%
Uk. stan. Srbije	6.527.966	697.9154	7.642.227	8.446.591	9.313.677	9.778.991	7.498.001

Izvori: za 1948. god., *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine*, knjiga IX, *Stanovništvo po narodnosti*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1955.; za 1953. god., *Popis stanovništva 1953.*, knjiga VIII, *Narodnost i maternji jezik: podaci za srezove prema upravnoj podeli u 1953. godini*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1959.; za 1961. god., *Popis stanovništva 1961.*, *vitalna, etnička i migraciona obeležja*, Knjiga VL, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1967.; za 1971. god, *Popis stanovništva i stanova 1971.*, *Nacionalni sastav stanovništva po opštinama*, Statistički bilten 727, Beograd, 1972.; za 1981. god., *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine, nacionalni sastav stanovništva po opštinama*, Statistički bilten 1295., Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1982., za 1991. god., *Prvi rezultati popisa stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991.godine, nacionalni sastav stanovništva po opštinama*, Statistički bilten 1934., Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1991. za 2002., *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova, Stanovništvo, Nacionalna ili etnička pripadnost, Podaci po naseljima*, knjiga I, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2003.

Razlog njihova regresa je u naslijeđenim nepovoljnim čimbenicima demografskog razvoja iz prethodnih razdoblja (niska razina bioreprodukcije), suvremeni politički i društveni procesi u Srbiji, iseljavanje prema matičnoj i drugim zemljama 1990-ih, asimilacijski procesi i etnička mimikrija. Demografski parametri upućuju na intenzivno starenje hrvatskog stanovništva, a za očekivati je nastavak takvog trenda. Narušena je dobno spolna struktura koja će se negativno manifestirati u sposobnosti reprodukcije. U vrijeme pisanja ovog rada (srpanj 2012.) nisu bili dostupni službeni rezultati popisa stanovništva Srbije iz 2011. godine. Neovisno o nedostupnosti rezultata posljednjeg popisa stanovništva možemo očekivati, prema dosadašnjim trendovima, daljnji prirodan pad hrvatskog stanovništva, a na eventualne znatnije promjene njihova broja mogu utjecati političke okolnosti, tj. odnos služben Srbije prema tzv. bunjevačkom pitanju, ali i refleksije političkih odnosa Hrvatske i Srbije. Promjena etničkog identiteta deklariranih Bunjevaca iz popisa 2002. pod kategoriju Hrvati u budućim popisima je moguća, ali objektivno teško predvidljiva i u budućnosti će ovisit najviše o političkim čimbenicima (Bara i Lajić, 2010).

Demokratske promjene u Srbiji i 'nove' manjine

Podjela nacionalnih manjina na 'stare' i 'nove' iako je izložena kritikama, česta je u praksi, uz konstataciju da stare manjine uspješnije ostvaruju svoja prava, dok su nove manjine tek u procesu izgradnje vlastitih manjinskih institucija i nastoje cjelovito ostvarivati manjinska prava. Raspadom SFRJ status pripadnika pojedinih konstitutivnih naroda te bivše države ostao je neuređen, odnosno dotadašnji konstitutivni narodi izvan matičnih republika postaju nacionalne manjine bez pravno priznatog ili uređenog statusa i time su se našli u bitno izmijenjenom položaju. Nadalje, zbog ratnog okruženja u situaciji etničkih napetosti i sukoba, neke od 'novih' manjina su bile objektima različitih oblika diskriminacija. Antimanjinskom ozračju i međuetničkoj netoleranciji bile su izložene i 'stare' manjine, ali su neke 'nove' dovedene pred opciju asimilacije, mimikrije ili iseljavanja. Za razliku od ostalih tzv. 'starih' manjina u SRJ, npr. Mađara, Slovaka, Rusina i Rumunja kojima je i u bivšem sustavu reguliran manjinski status i osiguran institucionalni okvir, Hrvati kao konstitutivni narod SFRJ nisu uživali prava iz oblasti kolektivnih prava, kao što su pravo na upotrebu svog jezika i pisma, pravo na obrazovanje na materinjem jeziku, pravo na informiranje na materinjem jeziku, te pravo na izražavanje nacionalne kulture (Horvatić, 2000). Živeći i nakon 1990-ih na istom teritorijalnom području promjenom statusa granica iz republičkih u državne po prvi puta u novijoj povijesti Hrvati u Vojvodini bivaju odvojeni od matičnog naroda, što napose vrijedi za Hrvate u Srijemu koji su kao dio stanovništva Trojedne Kraljevine Hrvatske,

Slavonije i Dalmacije ušli u sastav prvo Države Slovenaca, Hrvata i Srba (29. X. 1918.), a ubrzo potom i u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (1. XII. 1918.). Uz objektivne poteškoće u snalaženju u aktualnim društveno-političkim okolnostima bilo je primjetno i otežano usvajanje novoga, manjinskog identiteta unutar hrvatske zajednice.

Od samog početka 1990-ih bio je uočljiv nedostatak nacionalno manjinske institucionalne infrastrukture pa i na razini kulturno umjetničkog djelovanja gdje su prevladavali folklorni sadržaji. Među Hrvatima u Srbiji i na ovom području vidljive su razlike. Za razliku od Hrvata u Vojvodini koji su nakon 1945. nastavili djelovati i organizirati se u kulturno-umjetničkim društvima (od 1950-ih bez nacionalnog predznaka u nazivima) i pod okriljem Crkve Hrvati u središnjoj Srbiji nisu imali svojih društava, niti su bili u tolikoj mjeri povezani s Crkvom. Razlog tomu je njihova disperznost i relativno mali broj, slaba ili nikakva integracija unutar zajednice, zatim onemogućavanje formiranja manjinskih institucija i društava jugoslavenskih naroda izvan matičnih republika te zbog manje prisutnosti, odnosno u nekim sredinama bez postojanja, vjerskih objekata katoličke crkve. Navedene okolnosti svakako su utjecale na slabljenje njihova nacionalnoga i vjerskog identiteta.

Posljedica takvih okolnosti je da Hrvati u Srbiji 1990-ih nisu imali prepoznatljive karakteristike manjinske nacionalne zajednice poput institucija, profilirane političke i kulturne elite, zajedničkog i prije svega organiziranog djelovanja (Žigmanov, 2011). Takvo stanje će se uglavnom zadržati do 2000. godine, a iznimku čine područje sjeverne Bačke, gradovi Subotica i Sombor s okolicom, gdje su vlastitim naporima uspjeli ostvariti minimalne uspjehe u informiranju na materinjem jeziku, očuvanju i razvoju vlastitoga kulturnog nasljeđa kroz djelovanje nekoliko kulturno-umjetničkih društava.

U vrijeme demokratskih promjena i sloma Miloševićeva režima 2000. u Srbiji su djelovale dvije stranke koje su politički organizirale (samo) Hrvate iz Vojvodine – Demokratski savez Hrvata u Vojvodini – DSHV¹ i Hrvatski narodni savez – HNS.² Obje

---

¹ Za početak manjinskog samoorganiziranja kod Hrvata u Vojvodini može se smatrati osnutak političke stranke – Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV) 15. srpnja 1990. u Subotici. Predstavnicima hrvatske zajednice iz gotovo svih mjesta Vojvodine u kojima Hrvati žive svoja prava i interese pokušali su ostvariti aktivnostima na političkome planu.

² HNS (osnovana 1998.) se ujedinila s DSHV-om 2003. godine. Kratko vrijeme djelovala je i Hrvatska srijemska inicijativa (od 2008.) koja se 2009. ujedinila s DSHV-om. Danas osim DSHV-a u Vojvodini djeluju još dvije stranke koje u svom nazivu imaju (i)hrvatski atribut, Demokratska zajednica Hrvata (od 2007.) i Hrvatsko bunjevačko-šokačka stranka (od 2004.). Obje stranke imaju skroman utjecaj na lokalnoj političkoj sceni i

hrvatske stranke su bile integralni dijelovi Demokratske opozicije Srbije – DOS-a i zaslužne su za animiranje velikog dijela hrvatskog stanovništva u Pokrajini da glasuju za ovu veliku, nacionalno i ideološki heterogenu koaliciju. Politička participacija hrvatskih stranaka u DOS-u bit će od odlučujuće važnosti kada su u pitanju realizacije nekoliko inicijativa 2002. i 2003. godine u području manjinskih prava i izgradnje nacionalno-manjinske infrastrukture, poput obrazovanja i informiranja na hrvatskome jeziku putem tiskanoga medija (informativno politički tjednik *Hrvatska riječ*), službene uporabe hrvatskoga jezika u tijelima pokrajinske uprave i institucija (Žigmanov, 2011). Nove prodemokratske vlasti u Srbiji nakon 2000. godine vodile su novu politiku prema susjedima, pa tako i prema Hrvatskoj, a sukladno tome i prema hrvatskoj manjini u Srbiji. Time su bili osigurani preduvjeti za formalno-pravno priznavanje nacionalno manjinskog statusa u vrijeme vladavine Zorana Đinđića (2001. – 2003.).

Izgradnja manjinske infrastrukture

Donošenjem *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* u SRJ 2002. godine, hrvatska nacionalna manjina ostvarila mogućnost za izbor vlastitoga manjinskog samoupravnog tijela. Nacionalno vijeće je postalo najviše zastupničko tijelo Hrvata u Republici Srbiji, a Zakonom je predviđeno da „predstavlja nacionalnu manjinu u području službene uporabe jezika, obrazovanja, informiranja na jeziku nacionalne manjine i kulture, sudjeluje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih područja i osniva ustanove iz ovih područja“ (čl. 19) (Žigmanov, 2011). Hrvatsko nacionalno vijeće (dalje: HNV) ima predsjednika, zatim 4 dopredsjednika prema teritorijalnoj zastupljenosti (za Srijem, jugozapadnu Bačku, Sombor i Suboticu), te 4 člana IO HNV-a koji su zaduženi za kulturu, za obrazovanje, za informiranje i službenu uporabu jezika i pisma te za gospodarstvo. Uz njih HNV ima devet stalnih odbora (za Statut, za odnose s državom, za suradnju s Republikom Hrvatskom i za prekograničnu suradnju, za informiranje, za obrazovanje, za službenu uporabu jezika, za kulturu, za financije te za predstavke i žalbe) i šest stalnih odjela (za obrazovanje, za informiranje, za službenu uporabu jezika, za kulturu, za financije te za gospodarstvo). Dinamika rada pojedinih tijela uglavnom nije uhodana. Temeljem zakonskih ovlasti Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji donijelo je 11. lipnja 2005. u Subotici Odluku o obilježjima

---

njihovo djelovanje je uglavnom ograničeno na područje Subotice, a većina djelovanja se temelji na javnim priopćenjima.

hrvatske zajednice u Srbiji (grb, zastava), a prihvaćeni su i praznici hrvatske zajednice u Srbiji.³ HNV ima i vlastitu internetsku stranicu s (<http://www.hnv.org.rs/>).

Sljedeća hrvatska manjinska institucija koja je osnovana od pokrajinskih vlasti u Vojvodini bila je Novinsko-izdavačka ustanova „Hrvatska riječ“.⁴ Skupština AP Vojvodine, na sjednici održanoj 8. svibnja 2002., donijela je velikom većinom glasova, na temelju inicijative koju je pokrenulo Hrvatsko akademsko društvo iz Subotice godinu dana prije, „Odluku o osnivanju Novinsko-izdavačke ustanove ‘Hrvatska riječ’“, čime su se stekli prvi formalno-pravni uvjeti za daljnji konkretni rad na osnivanju i konstituiranju ove manjinske Ustanove. Informativno politički tjednik *Hrvatska riječ* započeo je s izlaženjem od siječnja 2003. Važno je napomenuti da Hrvati u Srbiji sve od 1953. do 1990. godine nisu imali vlastite medije na hrvatskom jeziku koji su postojali izvan Katoličke crkve.⁵ Od početka izlaženja list ima i internetsku stranicu (www.hrvatskarijec.rs), koja je vremenom mijenjala vrstu i količinu dostupnog sadržaja. Skupština AP Vojvodine prije izbora 2004. prenijela je na HNV osnivačka prava nad Novinsko-izdavačkom ustanovom „Hrvatska riječ“, ujedno i tjednikom *Hrvatska riječ*, što je prihvaćeno na IV. sjednici HNV-a 30. srpnja 2004., dok je obveza financiranja i dalje ostala na pokrajinskim tijelima.⁶ Od svih hrvatskih manjinskih tiskanih medija, jedino informativno-politički tjednik *Hrvatska riječ* ima profesionalno ustrojenu i trajniju misiju u domeni informiranja na hrvatskome jeziku.⁷

---

³ Riječ je o praznicima: 19. ožujka – blagdan sv. Josipa, zaštitnika hrvatskoga naroda; 19. lipnja – dan rođenja Ivana Antunovića koji je 2010. promijenjen na 15. kolovoza što je dan objavljivanja poziva 1869. godine Ivana Antunovića na pokretanje *Bunjevačko-šokačkih novina*, što se smatra početkom narodnoga preporoda kod Hrvata u ugarskom Podunavlju.; 16. rujna – dan rođenja bana Josipa Jelačića; i 15. prosinca – dan izbora za prvi saziv HNV-a (Žigmanov, 2011: 59).

⁴ Najvećim dijelom ima proračunsko financiranje od strane države. Manji dio financiranja Ustanove, tj. dio plaće urednika nakladničke djelatnosti, pokriva se iz proračuna Skupštine općine Subotica. Također, HNV i NIU „Hrvatska riječ“ imaju mogućnost priskrbljivati i dodatna sredstva za određene aktivnosti putem sudjelovanja na različitim natjecanjima za dodjelu sredstava (Žigmanov, 2011: 95-97).

⁵ Od 1945. do 1953. godine u Subotici je izlazio list *Hrvatska riječ* koji je bio nastavak hrvatskog novinstva u Vojvodini iz međuratnog razdoblja. Detaljnije vidi u Bažant, Eva, „Hrvatska riječ“, *Leksikon podunavskih Hrvata Bunjevaca i Šokaca*, sv. IX. (H), 2009, Subotica, str. 127-129.

⁶ Detaljno o tjedniku *Hrvatska riječ* vidi u: Žigmanov, Tomislav, „Hrvatska riječ“, *Leksikon podunavskih Hrvata Bunjevaca i Šokaca*, sv. IX. (H), 2009, Subotica, str. 129-130.

⁷ Hrvati u Vojvodini, kao i oni iseljeni u Hrvatskoj imaju sljedeća glasila: *Dunav*, povremeni, glasilo Zavičajnoga kluba Beščana, Zagreb; *Glas ravnice*, mjesečnik, Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, Subotica; *Glasnik Pučke kasine*, mjesečnik, glasilo Pučke kasine 1878., Subotica; *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica; *Gomolava*, godišnjak, glasilo Zavičajnoga kluba Hrtkovčana

Razvoj informiranju na materinskom jeziku pripadnika hrvatske zajednice u Srbiji nakon 2000. godine u elektroničkim i tiskanim medijima tekao je u nejednakom obimu uz česta ometanja pa i zabrane od strane pojedinih tijela. Takav primjer ometanja emitiranja informiranju na materinskom jeziku je emisija na hrvatskom na Televiziji Novi Sad. Prva polusatna emisija, pod nazivom „TV divani“ emitirana je 20. srpnja 2001. u neovisnoj produkciji Udruga za pozitivnu komunikaciju „Klub 21“ iz Subotice. Pojedine emisije nisu emitirane, npr. zbog izjave subotičkoga franjevca, patera Marijana Kovačevića, kako smatra da su Bunjevci Hrvati. U ozračju antimanjinskih incidenata u Vojvodini 2004. godine bila je pooštrena cenzura spram sadržaja emisije na hrvatskom jeziku „TV divani“ na Televiziji Novi Sad. Tijekom 2003. i 2004. godine u Srbiji je ubijen predsjednik Vlade, uvedeno je izvanredno stanje i održani su izbori na svim nivoima. Etnički motivirani incidenti su počeli u noći nakon republičkih izbora u prosincu 2003., a novinarima tjednika *Hrvatska riječ* se prijetilo ubojstvom. Početkom 2004. došlo je do zabrinjavajućeg porasta etnički motiviranih incidenata, naročito usmjerenih protiv pripadnika mađarske i hrvatske manjine. Incidenti su uglavnom bili povezani s rušenjem ili oštećivanjem kulturnih (i)ili religijskih spomenika manjina (npr. rušenje nadgrobnih spomenika na katoličkim grobljima), verbalnim napadima ili indirektnim prijetnjama usmjerenim protiv pripadnika nacionalnih manjina. Emisija na hrvatskom jeziku „Tv divani“ od 25. siječnja 2004. godine nije emitirana zbog sadržaja o incidentima koji su se u to vrijeme događali spram Hrvata u Vojvodini. Sredinom 2004. emisije nisu emitirane dulje vrijeme što je bio dovoljan razlog da se emisija skine s programa i ne emitira niti naknadno (Žigmanov, 2011: 115). Nakon prosvjednih nota hrvatske diplomacije i upozorenja Miomira Žužula, ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske, da će, ukoliko se ne zaustave incidenti prema Hrvatima u Srbiji, doći do ozbiljnoga narušavanja odnosa između Hrvatske i Srbije, etnički motivirani incidenti prema hrvatskoj zajednici su prestali. Ubrzo je uslijedio međudržavni sporazum kojim se namjeravalo poboljšavati položaj hrvatske manjine u Srbiji i srpske manjine u Hrvatskoj. Sporazum o međusobnoj zaštiti manjina Hrvatske i Srbije i Crne Gore, koji je potpisan 15. XI. 2004. godine, ocijenjen je u

---

„Gomolova“, Zagreb; *Gupčeva lipa*, godišnjak, HKPD „Matija Gubec“, Tavankut; *Hrcko*, mjesečni podlistak za djecu tjednika Hrvatska riječ, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica; *Hrvatska riječ*, tjednik, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica; *Hrvatski majur*, povremenik, glasilo Mladeži Demokratskoga saveza; Hrvata u Vojvodini, podlistak mjesečnoga glasila DSHVa *Glas ravnice*, Subotica; *Klasje naših ravni*, mjesečnik, Matica hrvatska, Ogranak Subotica : NIU „Hrvatska riječ“, Subotica; *Kužiš*, mjesečni podlistak za mladež tjednika Hrvatska riječ, glasilo UG „Krov“, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica; *Miroljub*, tromjesečnik, glasilo HKUD „Vladimir Nazor“, Sombor; *Subotička Danica* (nova) : kalendar, godišnjak, Župni ured Sv. Terezije, Subotica; *Zov Srijema*, tromjesečnik, Udruga protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, Zagreb; *Zvonik*, mjesečnik, Rimokatolički župni ured Sv. Roka, Subotica (Žigmanov, 2011: 138).

bilateralnim odnosima kao veliki iskorak s nadom u smanjivanje dotadašnjih napetosti, a dočekan je i s velikim očekivanjima od strane pripadnika hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori te srpske manjine u Hrvatskoj (Tatalović, 2005). Potpisnice su se obvezale da će pripadnicima manjina osigurati pravo na izražavanje, očuvanje i razvijanje njihova nacionalnoga, kulturnog, jezičnog i vjerskog identiteta kao i pravo na održavanje i razvijanje manjinskoga školstva, odnosno obrazovanja, medija i ostvarivanje posebnih interesa pripadnika manjina.

Povećanje prostora slobode uz razvoj osjećaja veće sigurnosti kod građana hrvatske nacionalnosti rezultiralo je osnivanjem većeg broja hrvatskih manjinskih udruga nakon 2000. godine.⁸ Poteškoću u radu osnovanih udruga predstavljaju problemi u financiranju njihovih aktivnosti kao i nepostojanje adekvatnih prostora za njihovo djelovanje. Iako sa znatnim brojem registriranih udruga, u nekom od segmenata djelovanja hrvatskih manjinskih udruženja, prema rezultatima istraživanja iz 2009., sudjeluje svega 5% ukupnog broja Hrvata u Srbiji (Čeliković, 2010).

Prva profesionalna institucija s misijom rada na znanstvenim, stručnim, razvojnim i primijenjenim istraživanjima u području kulture vojvođanskih Hrvata, menadžmentu i edukaciji u kulturi, zatim u poticanju, organiziranju i priređivanju kulturne produkcije hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini je Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata (dalje: ZKVH). ZKVH je osnovan od strane Skupštine AP Vojvodine i HNV-a radi očuvanja, unapređenja i razvoja kulture hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini. Osnivanjem ZKVH stvorena je jedna od temeljnih osnova da se kultura vojvođanskih Hrvata istražuje na stručan i profesionalan način.⁹ Naslovom institucije ZKVH izvan osnovnog djelovanja ostali su Hrvati u Beogradu¹⁰ i središnjoj Srbiji. Od 2008. u Beogradu djeluje Zajednica Hrvata u Beogradu „Tin Ujević“¹¹, dok Hrvati u središnjoj Srbiji i Banatu nemaju niti jedno manjinsko udruženje.

---

⁸ Popis svih hrvatskih manjinskih udruga u Srbiji s osnovnim informacijama dostupan je na internetskim stranicama ZKVH-a (www.zkvh.org.rs) i HNV-a (www.hnv.org.rs)

⁹ Ciljeve i osnovne djelatnosti ZKVH navedene prema Statutu ZKVH. Statut dostupan na <http://www.zkvh.org.rs/download/Statut%20ZKVH.pdf> (pristup ostvaren 9. srpnaj 2012.)

¹⁰ Izuzimamo pri tome Zemun kao najistočniji gradu u Srijemu, koji je danas dio aglomeracije Grada Beograda, gdje Hrvati tradicionalno žive stoljećima. U Zemunu djeluju hrvatske udruge: Zajednica Hrvata Zemuna Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ te Društvo hrvatske mladeži Zemuna.

Kao jedini, eventualni, organizacijski oblici djelovanja na području Banata i središnje Srbije mogu se navesti oni unutar Katoličke crkve kao npr. u Starčevu kod Pančeva (Bara i Žigmanov, 2009).

Manjinska institucionalna infrastruktura hrvatske zajednice i danas je slabo izgrađena, a postoje samo tri profesionalne institucije: Novinsko-izdavačka ustanova „Hrvatska riječ“, (od 2002.); HNV (od 2003.); i ZKVH (od 2008.). Važno je i istaknuti da hrvatske profesionalne manjinske institucija (sve) i manjinska udruženja (najveći broj) svoja sjedišta imaju u Subotici. Više je razloga tomu, Subotica je tradicionalno političko i kulturno središte Hrvata u Vojvodini, a nakon 1990-ih demografski je jedno od rijetkih većih urbanih naselja gdje Hrvati čine značajniji postotak ukupnog stanovništva.

Obrazovanje na hrvatskom jeziku

Školovanju na vlastitom jeziku kod Hrvata u Srbiji, tj. preciznije u Vojvodini, unutar državnog odgojno-obrazovnog sustava postoji od školske 2002./03. Prije toga na hrvatskom je jeziku postojalo obrazovanje u crkveno-školskim ustanovama čiji rad država dugo nije priznavala. Ustavno pravo nacionalnih manjina na obrazovanje na materinskom jeziku i uvjeti pod kojim se ovo pravo ostvaruje uređeni su u više zakona kojima je regulirano školovanje u Republici Srbiji (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o osnovnoj školi, Zakon o srednjoj školi, Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina). Prema Zakonu o osnovnoj školi nastava na jezicima nacionalnih manjina ili dvojezična nastava može se organizirati u sredinama gdje postoji najmanje 15 prijavljenih učenika za upis u prvi razred. Iznimno, nastava se može organizirati i za manji broj učenika uz odobrenje ministra prosvjete. Školovanje na hrvatskom jeziku najzastupljenije je u gradu Subotici i okolici, znatno manje u drugim područjima Pokrajine gdje žive Hrvati.¹²

---

¹¹ Hrvati su u međuratnom razdoblju (1918.-1941.) pokrenuli više društava u Beogradu s nacionalnim predznakom: *Hrvatski klub*, zatim podružnicu *Hrvatskog radiše*, podružnicu sarajevskog *Hrvatskog kulturnog društva Napredak* i veći broj vjerskih udruženja (križarskih organizacija). Od navedenih društava najutjecajniji i najugledniji bio *Hrvatski klub* osnovan 29. V. 1921. godine. O Hrvatima u Beogradu vidi više: Bara, Mario, *Hrvati u Beogradu* (2010) http://www.hnv.org.rs/hrvati_u_beogradu.php (pristup stranici 9. srpnja 2012.).

¹² Zbog disperznosti Hrvata u Vojvodini i nemogućnosti da se u svim sredinama gdje žive koriste pravom na obrazovanje na materinskom jeziku, npr. gimnazijsko obrazovanje, hrvatska zajednica bi mogla pokušati tražiti model za većim angažmanom lokalnih i pokrajinskih tijela koja bi trebala osigurati poticaje za upis i pokrivanje ili subvencioniranje najvećeg dijela putnih troškova ili smještaja đaka u učeničke domove iz onih sredina u kojima nema mogućnosti obrazovanja na hrvatskom jeziku.

Udio djece hrvatske nacionalnosti koja se školuju na hrvatskome nije veći od 10%, što je daleko manje od pripadnika drugih nacionalnih manjina u Vojvodini (Žigmanov, 2011).

Na visokoškolskim ustanovama ne postoji lektorat za hrvatski jezik ili katedra za hrvatski jezik i književnost, što druge manjine imaju na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Prisutan je nadalje niz problema, od osiguravanja nastavnog kadra, dobivanja licenci za ovlaštene predavače hrvatskog jezika, do problema oko tiskanje udžbenika ili uvoza udžbenika iz Hrvatske. Srbija ne dopušta uvesti iz Republike Hrvatske, a do sredine 2012. nije tiskala, unatoč višegodišnjim nastojanjima institucija hrvatske zajednice te najviših tijela vlasti Republike Hrvatske, niti jedan.¹³

Službena uporaba jezika i pisma

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina definira da su lokalne samouprave dužne uvesti u službenu uporabu jezik one manjine koje na njezinom području predstavljaju udio viši od 15% ukupnog stanovništva. Budući da se u nekim sredinama od 1990-ih znatno izmijenila nacionalna struktura, napose u nekim srijemskim mjestima, taj kriterij je izrazito nepovoljan po Hrvate. Usporedbe radi, tzv. stare manjine u Vojvodini (Mađari, Slovaci, Rumunji i Rusini), naslijedile su iz vremena socijalizma puno veći obim prava na službenu uporabu jezika i pisma. Odlukom pokrajinske skupštine iz 2003. hrvatski jezik mora biti uveden u službenu uporabu i u onim naseljenim mjestima gdje Hrvati čine više od 25% stanovništva. Takva odluka ima više simboličko značenje jer u seoskim naseljima, gdje znatan broj Hrvata živi, nema prigodu komunicirati sa službenim tijelima jer većina njih nema u njima svoja sjedišta ili ispostave (Žigmanov, 2011: 86). U razdoblju od 2000. godine do 2012. Hrvati u Srbiji su postigli da je hrvatski jedan od šest službenih jezika u ustanovama Autonomne Pokrajine Vojvodine gdje djeluje i prevoditelj za hrvatski jezik u okviru Službe za prevodilačke poslove. Hrvatski je službeni jezik na području Grada Subotice, zatim u selima Stara Bingula u općini Srijemska Mitrovica, Sonta u općini Apatin, Bački Monoštor i Bački Breg na području Grada Sombora, te Sot i Batrovci u općini Šid. Službena uporaba značajnije je zaživjela tek u Subotici, dok je u drugim područjima nerijetko riječ o uvođenju latiničnog pisma na srpskom jeziku.¹⁴ Hrvatski se jezik stoljećima koristi u katoličkom

---

¹³ Intervju. Dr. Slaven Bačić, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća u Republici Srbiji „Još uvijek se borimo za ravnopravnost“, *Glas Koncila*, 15.4.2012.

¹⁴ Isto.

bogoslužju u Subotičkoj i Srijemskoj biskupiji. U suvremenom razdoblju, u Beogradskoj nadbiskupiji, primjetna je učestala praksa korištenja srpskog jezika u vršenju bogoslužja, unatoč tomu što je većina vjernika u ovoj nadbiskupiji hrvatske nacionalnosti. Slična pojava nedosljednosti u korištenju jezika primjetna je u emisijama Radio Marije, članice Svjetske Obitelji Radio Marije i jedine katoličke radio postaje u Srbiji kao i u pisanim sadržajima na web stranici Radio Marije Srbije. Program u Srbiji emitira se preko pet predajnika, u Novom Sadu, Subotici, Somboru, Leskovcu i Plandištu. Katolička crkva je univerzalna (nije nacionalna, npr. poput pravoslavnih crkvi) pa se pokušava prilagoditi konkretnoj sredini u kojoj se većina katolika u središnjoj Srbiji i Beogradu služi srpskim jezičnim standardom. S druge strane srpski jezik nije odobren od Svete Stolice kao jezik bogoslužja jer nije postojala osnova za to (veći broj katolika srpskog etničkog podrijetla). Međutim, u budućnosti se ne mogu isključiti i nastojanja uvođenja srpskog jezika u Beogradskoj nadbiskupiji. Dugoročno promatrano uvođenje srpskoga jezika u bogoslužje Katoličke crkve na području Srbije može imati krajnje negativne posljedice koje bi se, uz druge mehanizme koje posjeduje većinsko društvo (obrazovanje, mediji i dr.), manifestirale denacionalizacijom tamošnjih Hrvata.¹⁵

Bunjevačko pitanje

Preporodna gibanja, s dosta zakašnjenja u usporedbi s matičnim narodom, u Bačkoj se javljaju pod subetničkim imenima Bunjevaca i Šokaca. Posljedice povijesnih okolnosti koje su utjecale na procese i dinamiku nacionalne integracije bačkih Bunjevaca u suvremenu hrvatsku naciju vidljive su i u sadašnjosti. Subetnička osnova u dijela vojvođanskih Hrvata postala je polazna točka za obnovljeni projekt razbijanja njihove identitetske jezgre. Reafirmacija bunjevačke samosvojnosti potaknuta je 1980-ih politikom Slobodana Miloševića. Državna dimenziju denacionalizacije Bunjevaca ponovno će zaživjeti u svom punom obliku tijekom raspada Jugoslavije. Tada su pokrenuti modeli koji su postojali i za razdoblja Kraljevine Jugoslavije u osnivanju paralelnih bunjevačkih društava i institucija financiranih od strane države. Primjerice političke organizacije (Bunjevačka i šokačka stranka, kasnije samo Bunjevačka stranka zbog neuspjeha takve politike među Šokcima), pokretanje glasila i kalendara za afirmaciju Bunjevaca ne-Hrvata kao i podrška od strane velikih dnevnih listova kontroliranih od vlasti (Politika, Politika ekspres, Večernje novosti), radija i televizije, kao i navezivanje predstavnika Bunjevaca u politički sustav Miloševićeve

---

¹⁵ Bara, Mario, Hrvati u Srbiji (2010) http://www.hnv.org.rs/hrvati_u_srbiji.php (pristup stranici 9. srpnja 2012.).

vladavine. Istovremeno spram Hrvata se postupalo destruktivno gotovo u svakom društvenom segmentu, a postaju i predmetom etnički motiviranog, verbalnog i fizičkog nasilja. Srbijanske državne, znanstvene i kulturne institucije od 1990-ih snažno podupiru rad Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima pritom aktivno sudjelujući na oblikovanju tzv. bunjevačke nacije. Sustavnijem institucionalnom ustrojavanju „bunjevačke nacije“ pristupilo se za vrijeme vlasti Vojislava Koštunice (2003.–08.). Suvremenom projektu formiranja „bunjevačke nacije“ bilo je potrebno da se iz subetničke osnove i novoštokavskog ikavskog dijalekta, inače najraširenijeg hrvatskog dijalekta, koji nije prisutan samo u Bačkoj već i u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Mađarskoj osigura status posebnoga „bunjevačkog jezika“. ¹⁶ Kako bi se ovim aktivnostima dao znanstveni legitimitet pokrenuti su i znanstveni skupovi koji tematiziraju podrijetlo i identitet Bunjevaca. Zbog nepostojanja znanstvenih resursa i stvaralačkih potencijala među dijelom bačkih Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima u tim aktivnostima značajnu ulogu imaju članovi srbijanskih znanstvenih i kulturnih institucija (SANU, Matica srpska). ¹⁷

Daljnji primjer državne uloge u interveniranju na području integriteta hrvatskoga naroda i hrvatskoga jezika u Vojvodini je namjera uvođenja „bunjevačkog jezika“ u škole i njegova standardizacija. Reakcija predstavnika hrvatskih organizacija i institucija bila su otvorena pisma javnosti i čimbenicima u Hrvatskoj i Srbiji u nekoliko navrata (otvoreno pismo glede prvoga pokušaja uvođenja bunjevačkog govora u školski sistem 2005. zatim sredinom 2007. i u veljači 2011. Navedene aktivnosti imale su limitirajući utjecaj i rezultate.

Očekivani rezultati i izostanak željene reakcije hrvatske diplomacije su izvor frustracije za hrvatsku zajednicu u Srbiji. Ilustrativnosti radi, na opetovana upozorenja hrvatske manjine iz srpnja mjeseca 2007. da se u Srbiji nastavlja politika umjetne podjele hrvatske manjine na sjeveru Vojvodine na Bunjevce i Hrvate službena Hrvatska nije pokazala veliki interes niti je djelatno reagirala. Vojvođanska je administracija donijela odluku da od školske nove 2007./08. godine u škole uvodi predmet „Bunjevački govor s elementima nacionalne kulture“, što se među Hrvatima u Srbiji tumačilo kao novi drastičan primjer

---

¹⁶ Iscrpno o procesu izgradnje tzv. „bunjevačke nacije“ vidjeti u: Žigmanov, Tomislav, Izgradnja tzv. bunjevačke nacije u Srbiji i vanjska politika Republike Hrvatske, u: Skenderović, Robert (ur.). *Identitet bačkih Hrvata*, Zagreb - Subotica : Hrvatski institut za povijest - Hrvatsko akademsko društvo, 2010. str. 319-355.

¹⁷ U nastojanju da se stvori privid samobitnosti bačkih Bunjevaca održani su simpoziji „O Bunjevcima“ 2006. i „Etnolingvističkih i istorijskih istraživanja o Bunjevcima“ 2008. u organizaciji Bunjevačkog nacionalnog veća i SANU.

aktivnoga dijeljenja hrvatskoga korpusa na sjeveru Bačke i mjera koje vodi u asimilaciju. U isto vrijeme pitanje vraćanja i zdravstvenoga stanja hrvatskih lipicanaca koji su se nalazili od sredine 90-tih na privatnoj ergeli pokraj Novoga Sada bilo je u fokusu interesa srbijanskih i hrvatskih vlada, kao i medija (Žigmanov, 2011). Hrvati u Vojvodini osjećali su se poniženo jer se problemu uhranjenosti hrvatskih lipicanaca i njihovom vraćanju Hrvatskoj tih dana posvećivalo više pozornosti nego primjerima ugrožavanja manjinskih prava i identiteta Hrvata u Srbiji.¹⁸ Posljednjih nekoliko godina uz pomoć države, sudskim procesima, Bunjevci koji se ne smatraju Hrvatima nastoje osigurati zabranu korištenje bunjevačkoga imena onim pripadnicima Bunjevaca koji se smatraju integralnim dijelom hrvatskoga naroda, kao i njihovim kulturnim udrugama.

Analize različitih političkih sustava i politika prema Bunjvcima od mađarskog razdoblja, preko prve Jugoslavije do suvremenog razdoblja (Černelić, 1994; Skenderović, 1998, Vuković, 2010, 2011; Žigmanov, 2010, 2011; Bara, 2011 i dr.) ukazuju da se prema Bunjvcima, s iznimkom socijalističke Jugoslavije, nastojalo, poticalo i primjenjivalo, u nekim slučajevima s identičnim pristupom, sljedeće:

- a) vršio se pritisak kroz politiku obrazovanja i zapošljavanja;
- b) poticalo se njihovo zatvaranje u subetničke okvire;
- c) nijekalo se hrvatstvo Bunjevaca;
- d) afirmativno se odnosilo spram bunjevačke samosvojnosti kroz tisak, a u suvremenom razdoblju i druge medije;
- e) u javnoj sferi na djelu je bila folklorizacija kulture;
- f) podobne predstavnike Bunjevaca koji su negirali hrvatstvo uključivalo se u vladajuće političke sustave;

---

¹⁸ Hrvatski mediji su prenijeli i jednu izjavu koja ponajbolje ilustrira njihovu frustriranost hrvatskom vanjskom politikom: „To dovodi do zaključka da Hrvatska pokazuje veći interes za konje nego za Hrvate u Vojvodini. I necinik bi onda mogao konstatirati da je bolje biti hrvatski konj u Srbiji nego Hrvat u Vojvodini“. Vidjeti na: <http://www.jutarnji.hr/-cini-se-da-je-bolje-bit-hrvatski-konj-u-srbiji-negohrvat-u-vojvodini-/184642/> (pristup stranici 9. srpnja 2012.).

g) izgrađivala se identitetska infrastruktura temeljena na subetničkoj osnovi uz financijsku i institucionalnu pomoć države;

h) uzdizao se hrvatski dijalekt na rang „bunjevačkog jezika“;

i) davala se kvaziznanstvena podloge navodnoj samosvojnosti bačkih Bunjevaca uz sudjelovanje državnih znanstvenih institucija.

Navedeni procesi mijenjali su svoju dinamiku i intenzitet, uložene resurse državne moći i financije ovisno o vanjskopolitičkim i unutarnjopolitičkim prilikama te potrebama i interesima vladajućih struktura. Pojedine akcije koje poduzima ili podržava Republika Srbija ili preciznije njezine ustanove u procesu izgradnje tzv. „Bunjevačke nacije“ su suprotne duhu *Sporazuma između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj*, ali i predstavljaju njegovo otvoreno kršenje, poput članaka 1. i 2., kojima se Srbija obvezala da će osigurati pripadnicima hrvatske manjine pravo na očuvanje njihova nacionalnoga identiteta te zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili bi mogla ugroziti njihov opstanak. S jedne strane srpske vlasti deklarativno nastoje zauzeti neutralnu poziciju po pitanju nacionalne pripadnosti Bunjevaca, ali mnoge njezine ustanove „(osobito one u kojima dominiraju politički desno orijentirani pojedinci) otvoreno favoriziraju Bunjevce koji se ne smatraju Hrvatima podupirući njihove institucije i projekte, dok istodobno otežavaju ostvarivanje prava onima koji se smatraju Hrvatima.“ (Vuković, 2011: 37). Smatramo važnim navesti i rezultate inicijative da se Bunjevcima prizna status nacionalne manjine u Mađarskoj. Potaknuti od strane Bunjevaca iz Srbije i pojedinih predstavnika srpskih vlasti, skupina Bunjevaca iz Mađarske podnijela je zahtjev mađarskim vlastima da Bunjevci i u toj zemlji budu priznati kao posebna etničko-nacionalna manjina. Na osnovu mišljenja Mađarske akademije znanosti da su Bunjevci samo hrvatska subetnička skupina, mađarski je parlament tu inicijativu odbio 2006., a nakon ponovljene inicijative u siječnju 2010., mađarski parlament je većinom glasova potvrdio prethodnu odluku i odbio inicijativu da se Bunjevci priznaju kao posebna narodnost.¹⁹

---

¹⁹ Detaljno vidjeti o ovoj inicijativi i mišljenju Mađarske akademije znanosti kao i odluci mađarskog parlamenta u : Drugo mišljenje Mađarske akademije znanosti o inicijativi za priznavanje Bunjevaca kao posebne etničko-nacionalne manjine u Mađarskoj, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, br. 3, Subotica, 2011., str. 275-307.

Preporuke

Svjesni limitiranih mogućnosti koje Hrvati mogu ostvariti u izravnoj komunikaciji s nadležnim tijelima u Republici Srbiji oko kojih postoje neslaganja ili nerazumijevanja (poput tzv. bunjevačkog pitanja, pitanja udžbenika i dr.) donosimo neke od mogućih smjernica za djelovanje prema Republici Srbiji, ali i matičnoj domovini. Hrvati u Srbiji i nadalje trebaju inzistirati na poštivanju i pridržavanju članka *Sporazuma između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj*, napose članka 1. i 2., kojima se Srbija obvezala da će osigurati pripadnicima hrvatske manjine pravo na očuvanje njihova nacionalnoga identiteta te zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili bi mogla ugroziti njihov opstanak. Pitanjima ostvarivanja manjinskih prava Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji treba pristupati podjednako, neovisno o statusu dviju država, i odnosa međunarodnih asocijacija prema njima, u procesu pristupanja Europskoj uniji. U cilju poboljšanja vlastitog položaja Hrvati u Srbiji trebaju u svojim istupima prema objema državama zahtijevati na načelu reciprociteta. Na tom tragu kao što je to uradila Hrvatska za srpsku manjinu, Srbija bi za hrvatsku manjinu trebala osigurati zajamčeni zastupnički mandat u srbijanskome parlamentu. Manjine u Srbiji moraju biti solidarne u traženju zajamčenih zastupničkih mjesta jer bi se takav pristup odnosio na sve autohtone nacionalne manjine.

Budući da službene vlasti Republike Srbije deklarativno nastoje zauzeti neutralnu poziciju po pitanju nacionalne pripadnosti Bunjevaca, hrvatski predstavnici u Mješovitom međudržavnom odboru za praćenje ostvarivanje prava srpske i hrvatske manjine u Srbiji i Hrvatskoj trebaju zahtijevati da Republika Srbija stvori mehanizme sankcioniranja onih predstavnika njezinih ustanova koji bi poduzimali akcije suprotne službenoj neutralnosti. Rješavanje onih problema koje Hrvati u Srbiji ne mogu, zbog raznih opstrukcija, sami riješiti, kao što je slučaj s pitanjem udžbenika na hrvatskom jeziku traži aktivnije zauzimanje Republike Hrvatske.

Zaključak

Nakon demokratskih promjena u Srbiji od 2000. godine do danas učinjeni su znatni pomaci u priznavanju i ostvarivanju manjinskih prava, iako aktualni položaj hrvatske zajednice u mnogim segmentima društvenoga, političkog i kulturnog života još nije na zadovoljavajućoj razini. Još uvijek postoje određeni problemi, međutim oni nisu samo u

području zakonodavnih okvira već i na polju razvoja manjinskih institucija i u primjeni zajamčenih prava. U praksi se nailazi na najviše poteškoća oko implementiranja proklamiranog, napose u obrazovanju kao što je slučaj s osiguravanjem udžbenika na hrvatskom jeziku za potrebe obrazovanja Hrvata u Vojvodini. Odnose između dvaju država opterećuje tzv. bunjevačko pitanje, neriješeno je i pitanje izravnog parlamentarnog zastupstva Hrvata u skupštini Srbije dok je sudjelovanje Hrvata u državnim i javnim službama daleko od njihove zastupljenosti u ukupnoj populaciji.

A path from not being recognized to realizing their minority rights: Croats in Serbia after the year 2000.

Summary

With the demise of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Croats in the Republic of Serbia (Federal Republic of Yugoslavia), as a former constitutional nation, were not acknowledged as a minority until 2002. For this reason they could not or were discouraged in realizing their collective rights: the right to use ones own language and writing, the right to receive education in ones own mother tongue, the right to be informed in ones own mother tongue and the right to express ones own national culture. With liberalization and democratization of the Serbian society after the year 2000, a more favourable social climate arose, creating the basis for realizing the rights of minorities and developing the national minorities' infrastructure. After legally regulating their status as a minority, Croatian community in Serbia experienced most difficulties with implementing the proclaimed rights, especially in education. The initiative for a direct parliamentary representation in the Serbian parliament remains unresolved and the participating of Croats in public and state services is far beneath the level of their presence in the total population. Furthermore, the relations between the two countries are still being burdened by the so called "Bunjevci issue". However, when viewing the relations of Croatia and Serbia in their entirety, which are in many ways reflected on the status of Croats in Serbia, a steady improvement is visible and it is reasonable to expect a resolution of these and other unresolved matters in the future. This paper ends with a short list of recommendations, focused primarily on improvement in implementing warranted minority rights.

Keywords: *Croats, Serbia, Minority rights*

IZVORI:

Drugo mišljenje Mađarske akademije znanosti o inicijativi za priznavanje Bunjevaca kao posebne etničko-nacionalne manjine u Mađarskoj, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, br. 3, Subotica, 2011., str. 275-307.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina dostupno na: <http://balkanshumanrights.org/bcms/wp-content/uploads/2010/02/Zakon-o-zastiti-prava-i-sloboda-nacionalnih-manjina.pdf>

Statut Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji dostupno na:

<http://www.hnv.org.rs/data/001%20Sjednica%20Vijeca%20Tocka%2006%20Statut-L.pdf> (pristup ostvaren 9. srpnaj 2012.)

Statutu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, dostupan na:

<http://www.zkvh.org.rs/download/Statut%20ZKVH.pdf> (pristup ostvaren 9. srpnaj 2012.)

LITERATURA:

BARA, Mario; ŽIGMANOV, Tomislav, Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti : osnovne činjenice, Subotica : Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2009.

BARA, Mario; LAJIĆ, Ivan, Kretanje broja Srba u Slavoniji i Hrvata u Vojvodini tijekom dvadesetog stoljeća, u: Dragutin Babić, Drago Župarić-Iljić (ur.). *Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2010, str. 39-64.

BARA, Mario, Popisi stanovništva i njegova klasifikacija – slučaj bačkih Bunjevaca, *Hrvatski glasnik* br. 22 (str.) i 23 (str. 6-7), Budimpešta, 2011.

ČELIKOVIĆ, Katarina, Kulturna scena Hrvata u Vojvodini – osnovni podaci o institucijama i vrsti kulturnih praksi, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2010., str. 209-222.

ČERNELIĆ, Milana, Nastojanja da se bačkim Bunjevcima ospori pripadnost hrvatskom narodu. *Studia ethnologica Croatica*. 6, 1994, str. 85-103.

HORVATIĆ, Milenko, Jugoslavenski manjinski standard i Hrvati u SRJ, *Migracijske i etničke teme*, br. 1-2, Zagreb, 2001., str. 103-126.

SKENDEROVIĆ, Bruno [Slaven Bačić], Formiranje nacionalne svijesti kod Bunjevaca u Bačkoj, *Marulić*, br. 3, Zagreb, 1998., str. 478-490.

TATALOVIĆ, Siniša, *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Stina: Split, 2005.

VUKOVIĆ, Petar, Konstrukcija identiteta u bačkim Bunjevaca, u: Skenderović, Robert (ur.). *Identitet bačkih Hrvata*, Hrvatski institut za povijest - Hrvatsko akademsko društvo, Zagreb – Subotica, 2010., str.263-288.

VUKOVIĆ, Petar, Jednojezičnost ili višejezičnost - slučaj bačkih Bunjevaca, u: Katarina Čeliković (ur.). *Dani Balinta Vujkova*. Zbornik radova sa znanstvenih skupova 2006.-2010. Subotica: Hrvatska čitaonica, 2011, 29-43.

ŽIGMANOV, Tomislav, Osvajanje slobode – Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskoga prevrata 2000. Hrvatsko akademsko društvo : Subotica, 2011.

ŽIGMANOV, Tomislav, Izgradnja tzv. bunjevačke nacije u Srbiji i vanjska politika Republike Hrvatske, u: Skenderović, Robert (ur.). *Identitet bačkih Hrvata*, Hrvatski institut za povijest - Hrvatsko akademsko društvo, Zagreb – Subotica, 2010., str. 319-355.

ŽIVIĆ, Dražen, Depopulacija Hrvata u Vojvodini (1953.-2002.), *Republika Hrvatska*, br. 217, Zagreb, 2003, str. 16-38 <http://www.hrz.hr/37-0-DEPOPULACIJA-HRV-.html>